

Читалище

съвременна

брой 62, април 2014

МЕСЕЧНО ИЗДАНИЕ НА НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ „Д-Р ПЕТЪР БЕРОН – 1926 Г.“

ЗАПОЧВА СЕ С БУКВАРА...

215 години от рождението на д-р Петър Берон, 190 години от издаването на Рибния буквар

РАЗЛИЧНИ ИСТОРИИ

БРАТСКА ЛЮБОВ

Скилур, скитски цар, когато умираше, повеле, та му принесоха един сноп копия (мажграци) яко вързани, ачи привика осмдесятте свои синове и им повеле да прикършат тойзи сноп. Като сичките ся мучиха и никои не можѣ да го прикърши, зе той снопѣт и го развърза, ачи начена, та изкърши едно по едно сичките копия. Тогази им рече: „Видите ли кѣк снопѣт, кога е свързан, бива яко, а кога ся развързи, прикърша ся лесно? Тѣй и вие, ако живеите вси соединени със братска любов и соеласие, ни един противник не ще можѣ да ви развали; ако ли ся споделите, ще останите безсилни и Всякий ще ви побеждава“.

АНТИГОН И ЗИНОН

Македонският цар Антигон знаеше колка полза принося учението на едно царство, заради това проводи го Зинона, стоическаго философа, да го вика да дойде при него и му писа това послание (писмо): Аз та замислувам на имение и слава, но ти си по-горен от мене с твоята мудрост и учение, заради това ти ся моля да дойдѣши при мене и да ма имаш за ученика; и тѣй ти ще будѣши учител и на сичките, щото са под моята власт.

Из шестия раздел на „Буквар с различни поучения, собран от Петра Х. Беровича за българските училища“, известен като „Рибен буквар“ от Петър Берон, 1824 г.

Така нашият лектор, забележителният литературовед Петко Тотев, предложи да наименуваме вечерта, посветена на 215-годишнината от рождението на д-р Петър Берон и 190-годишнината от издаването на Рибния буквар.

„Започва се с Буквара...“ Чудесен наслов за вечер като тази. Чудесен наслов за всяка вечер, посветена на духовността. Защото в „Държавата на Духа“, каквато според Дмитрий Лихачов е България, духовността е на почит, на пиедестал. А първата крачка, която човек прави, когато се устреми към духовността, е усвояването на Буквара. *Азъ, Буки, Веди, Глагол, Добро, Есть, Дзело, Земля... А, Бъ, Въ, Гъ, Дъ, Е, Жъ, Зъ...*

„Започва се с Буквара...“ За да се стигне до самостоятелна Българска църква, до Българското националреволюционно движение, до Левски и Ботев, до Освобождението, до Вазов, до Яворов и Дебелянов, до Гео Милев и Вапцаров, до Елин Пелин и Йордан Йовков, до Николай Хайтов и Павел Матев, до Валери Петров... Нима могат да бъдат изредени всички върхове в нашата литература? В нашата духовност? Невъзможно е. А и не е необходимо. Защото ги знаем. Защото ги носим в сърцата си. Защото словото българско е втъкано в паметта ни.

И всичко е започнало от Буквара. От *А, Бъ, Въ, Гъ, Дъ, Е, Жъ,*

Елена Алекова открива юбилейната вечер

Зъ... От Аз Буквите Зная и Говоря, Добър Е Животът и Силен със Знанието...

„Започва се с Буквара...“ Това провидя преди 190 години Петър Берон, просветителят и философът, ученият енциклопедист, за да създаде през 1824 г. в помощ на българското училище и българските учители своя буквар, първия български буквар, наречен по-късно Рибният буквар.

Роден преди 215 години в Котел. Завършва Котелското килийно училище, а после и Котелската гръцка школа при известния

„елино-български даскал“ Райно Попович. На двайсет години отива в Букурещ, където постъпва в прочутото гръцко педагогическо училище „Елинска школа“ на Константин Вардалах, проникната от духа на просветителството и енциклопедизма. След което заминава в Брашов, Трансилвания (тогава в рамките на Австро-Унгарската империя) и работи като домашен учител в семейството на видния и богат сливенски търговец Антон Иванович. Тук и написва будният младеж своя „Буквар с различни поучения“

по подобие на гръцкия Еклогар (буквар) на Дарварис.

С помощта на богати сънародници Петър Берон учи медицина в Хайделберг и Мюнхен. През 1831 г. защитава докторат и се връща в Румъния. Автор е на около 20 научни труда, сред които „Краснописие“ (1843), „Система на атмосферологията“ (1846), „Система на геологията“ (1846), „Славянска философия“ (1855), „Панепистемия“ (седем тома, 1861–1867), „Небесна физика“ (три тома, 1866–1867), „Физико-химия“ (1870) и др. Владее девет езика и живее в Париж, Берлин, Лондон, Виена, Прага и Атина. Отдава се и на научни занимания. Със собствени средства открива български училища в Котел и Котелско, в Шумен, Разград и на други места.

През последните години от живота си живее в Париж, където учи и работи в Сорбоната. От време на време пътува до Румъния във връзка с управлението на недвижимите си имоти. На 21 март 1871 г. е убит в имението си до Крайова. След смъртта му съгласно завещанието на Петър Берон имотите се разпродават. От получените значителни финансови средства е създаден фонд, от който по-късно е построена и се издържа Българската мъжка педагогическа гимназия „Д-р Петър Берон“ в Одрин. Сградата съществува и до днес.

На стр. 6

НА УЧИТЕЛИТЕ С ЛЮБОВ

Гергана МИХАЙЛОВА

За пръв път се качих на сцена в Котел, където едно лято баща ми бе повикан запас и ние с мама отидохме с него. Беше май точно преди бомбардировките. Имаше и много други градски жени, които решиха да организират нещо като представление, в което аз трябваше да играя царица Пролет. Ушиха ми дълга рокличка, украсиха я с пайети, направиха ми корона от картон, сложиха в ръцете ми кошничка с цветя и аз трябваше, танцувайки, да изляза на сцената и да хвърлям цветя по нея. Но макар и красива, кошничката толкова ми пречеше на движенията, че я захвърлих и затанцувах както аз си знам. Всичко това за ужас на „постановчика“. Нещо, което продължих да върша и през годините – невинаги съм

Красимира Колдамова

се съобразявала с решенията на режисьора и съм внасяла мои вждания. И то не нарочно, просто съм си такава. Трябва да вярвам в това, което правя. Има балетмайстори като Хари например, който винаги ще се възрадва, ако му предложи нещо свое, но други се дразнеха.

А що се отнася до танца, бих повториала станалата вече ша-

блонна фраза – откак се помня, все танцувам. Вкъщи дори оправах масата и аз импровизирах върху нея. Забавлявах се с мен и с желанието ми, но явно по този начин и са ме поощрявали. И Преслав като малък правеше същото. Пуснали сме музика, ние с баща му сме седнали, а той танцува и иска да го гледаме и да му ръкопляскаме. Да, по принцип всички деца обичат да са център на внимание, но явно и аз като него съм искала и нещо повече – да ми ръкопляскат. Отвътре ми е идвало, било е част от същността ми. И предвидливата ми майка ме записа в балетната школа на Анастас Петров, която се помещаваше в сградата на Народния театър. Посещавах я две години и всъщност първото ми истинско излизане на сцена стана там.

На стр. 5

АПЛОДИСМЕНТИ

Теодор Велинов и Детска хорово студия „Български славеи“ при читалището с ръководител Неолина Пелова спечелиха Награда за отлична представяне на Международния детски фестивал „Млади таланти – 2014 г.“ Фестивалът се проведе на 8–12 април 2014 г. и бе организиран от Националния дворец на децата под патронажа на Министерството на образованието на науката.

Вечер на любовта и пролетта „АЗ и ТИ“ с Надежда Захариева и Дамян П. Дамянов

На стр. 2

„Незагълхнали въпроси...“ Да си спомним за поетесата Пенка Цанева – БЛЕНИКА

На стр. 3

„Истинската история на Христина Морфова“ 125 години от рождението на именитата певица

На стр. 4

ВСЕ ЩЕ СЕ СРЕЩНЕМ НЯКОГА В БЕЗКРАЯ...

Слово за книгата „АЗ и ТИ“ на Дамян П. Дамянов и Надежда Захариева

Д-р Елена АЛЕКОВА

Дамян П. Дамянов и Надежда Захариева. „Аз и Ти“ – сборник със стихове от 2014 г. „Ти и Аз“ – същият сборник от 2001 г. Мъжът и Жената. Жената и Мъжът. Ян и ин. Ин и ян. В привличането си към Безпределната празнота. В разминаването си по криволиците на съществуването. Разбягващи се едно от друго и винаги настигащи се в точката на абсолютното разминаване. С удивителния китайски символ на Кръга, разделен на тъмна и светла половина, известен като Ин-Ян. (В книгата той е поставен като разделителна линия между стиховете на Дамян П. Дамянов и Надежда Захариева.) Мъжкото и Женското. Женското и мъжкото. Дамян и Надежда. Надежда и Дамян. Усмирителят на Надеждата. Надеждата на Усмирителя. (За тези, които не знаят, името Дамян е гръцко и произлиза от глагола „усмирявам“.)

Всички стихове от сборника без изключение са пропити от това привличане и разминаване на двете изначални половини на съществуващото. И на взаимното им проникване. При Дамян – уловени интуитивно. При Надежда – уловени по-иначе, по-трезво, по... разумно и затова обогрено с всичките съмнения на разума.

При Дамян:

Не сме ли всъщност две планети с тебе?
И тъжно обитавайки две стаи,
все ще се срещнем някога в безкрая,
оставяйки две шепи топла пепел.“

„В един дом, но в две различни стаи...“

При Надежда:

Ти и аз не сме ти и аз.
Ти и аз сме Мъжът и Жената.
Неподвластна на разума страст,
от която е жива земята.

В звезден миг, миг – телата ни сбрали,
ти не мен, а Жената целуваши.
В безднен миг, нежността ни окрал,
не със теб – със Мъжа аз врагувам.

Но ни свързва природен канон...
Как да бъде Човекът единен,
като в него са сбрани в едно
две враждуващи половини?...

Мъжът и Жената. Жената и Мъжът – в ЕДНО. ЕДНОТО – в Мъжа и Жената, в Жената

и Мъжа. Този вечен природен закон събира в земен дом Мъжа и Жената, същевременно той и срутва дома, като ги разделя по земните пътища, където в бягството от Другия, те най-често несъзнателно се постигат един друг и отново се събират, за да се разделят отново. Това състояние на вечното бягство и вечната гонитба е пресъздадено удивително в стихотворението на Дамян „Любов без покрив“. Или в друго едно – „От днес нататък“:

От днес нататък като клон прекършен
аз ще те чакам сам на сред света.
За всички любовта с разделя свършва.
За мен и теб с разделя почва тя.

Но и при Надежда – в стихотворението „Орис“, което според мен е едно от най-жестоките сред любовните стихотворения, които някога съм чел:

Смирена с отредената си участ,
с вековната си орис на жена,
в гърдите с ясно чувство за вина
да бъда върно тяло се научих.
А моята същинска половина
без дом заскита по света голям,
готова да политне с порив ням
към теб, когато си от мъка сринат.
„Единствен Господ Бог ми е свидетел...“

Бит и Битие. Битие и Бит. Покривът (на земята) и Покровът (на небето). Покривът и Покривът... В непрекъснатото блъскане от едното в другото, от другото в едното, от шеметния летеж от клетката към свободата, от свободата към клетката са се родили образи на несвободата в брачния живот с неподозирана в нашата интимна лирика сила. При Дамян: образите на „брачните халкички“ – брънки от „общия синджир“ („Достатъчно ме водиш по земята...“), на тъмницата и затвора, на „общия хомот“

(„Обичам те. Надявам се – ти мене...“), на „тежката сватба на дните“ („Нашата сватба“) или образите „грапав път“, „мъчително вървене“ („Мъчен бе животът ти със мене...“), „камък на шията“ („Аз съм ти камък на шията...“), „покрив без любов“ („Дом“), „задушавашо кълбо“ (как става тъй, че почваме с любов...“), „домашен ад“ („Когато радиото свири“). При Надежда: образите на натрапената „кротост в стиха“ („Тая кротост в стиха ми...“), на покорността, на търпението, на товара, който заедно мъкнат, на хващането в плен, на онези „две огледала, които във взаимните си отражения кроят „своите същности“ („Дали че с теб, разголвайки тела...“), на „удобния затвор на всяка къща“ („Другар“) или образите „тих гръмоотвод“ („Равновесие“), „впряг, потеглил напред“ („Ти и аз“), „онуй тежащо и душащо нещо“ („Пред буря“). Колкото и парадоксално да звучи, дори самата свобода може според Надежда да се превърне в най-голямата несвобода:

Свободни сме, съвсем свободни ние.
И в туй е скрита страшното магия –
с със свободата, дето сме си дали,
с теб неразривно сме се оковали.

„Магия“

Усещате ли как „кълбото“ на семейния живот в шеметното си замотаване и размотаване несетно се превръща като че в онзи магически кръг на Ин-Ян и дори поетическите образи започват да прехвърчат от Неговите стихове към Нейните, от Нейните към Неговите – образите на таралежа, на кафеза, на пуловера, който Тя плете за Него, на двете стаи в общия дом, на оковите, на Богородица, на двете половини, враждуващи постоянно и постоянно влюбени, търсеци се, неможещи една без друга, което и поддържа всъщност

любовта и я прави вечна... При все че Дамяновият стих си оставя Дамянов, а стихът на Надежда – съкровено неин си, защото Мъжът си остава Мъж и Жената – Жена, каквото и сливане, каквото и взаимнопроникване, духовно или плътско, да им се случи. Същевременно от разминаването, тръгнало непосредствено след отзвънялото сливане, в гонитбата на единството, на новото сливане, се раждат такива стихове, от които ти се плаче.

При Надежда:

И после със окъпани очи,
с окъпани души да се докоснем,
за да усетим както си мълчим,
че щастието е безумно просто.
„Пред буря“

При Дамян:

О, земна Богородице, която
не Бог, а моите три деца роди,
светице над светиците, най-свято
те моля: днес и вечно с мен бъди!
„Молитва към жена ми“

Така самата книга се превръща в магическия Кръг на Ин-Ян, от Мъжкото и Женското, от Женското и Мъжкото. Преодолява Земното и се слива с Безкрайното.

При Дамян:

Ела до мен с целувката безкрайна
на наште две обречени тела!
Ела! Като магия! Като тайна!
Ела, като безсмъртне ела!
„Ела до мен с целувката безкрайна...“

При Надежда:

Е, какво пък, така е било май отвеки.
Бог подрежда света нне по наша охота.
Но ръка за ръка ще вървим с теб полека:
аз със теб – към смъртта,
ти със мен – към живота.
„Ти и аз“

Дамян и Надежда. Надежда и Дамян. Укротителят на Надеждата. Надеждата на Укротителя. В едно кълбо. В един впряг. В един хомот. В един затвор. В един дом. В един живот. В една безпределност.

12.03.2014 г.

ВЕЧЕР НА ЛЮБОВТА И ПРОЛЕТТА

Вечер на пролетта и любовта „АЗ и ТИ“ със стихове от Дамян П. Дамянов и Надежда Захариева организира на 12 март 2014 г. в „Студио 5“ на НДК Литературната гостоприемница при Народно читалище „Д-р Петър Берон – 1926 г. Беше представено второто издание на едноименния лирически сборник с творби на двамата поети. Изпълнението на песента „Люлка“ от чаровната Румяна Коцева в съпровод на пианиста Росен Парлапанов, с което започна вечерта, разплака присъстващите. „Люлка“ първото стихотворение на Дамян П. Дамянов, посветено на Надежда Захариева. Музиката е на Тончо Русев. То върна поетесата назад във времето на първите им месеци като семейство. Тогава именно през септември в двора на творческия дом на писателите във Варна младите влюбени се люлеят на люлката, продължила да ги люлее цял живот. Тази година на 23 юли се навършват 50 години оттогава. Надежда Захариева сподели, че непременно ще отпразнуват с Дамян златната си сватба, защото, каза тя, „човек и чрез отсъствието си присъства в живота, в ежедневието на човека, всъщност няма отсъствие“.

Д-р Елена Алекова сподели свои размисли за сборника „АЗ и ТИ“, след което започна рециталът, по-точно започна един шеметен лирически диалог между Дамян П. Дамянов и Надежда Захариева, пресътворен изцяло от актьорите Станка Калчева и Веселин Калановски. Дойде ред на голямата Стефка БEROVA, която взриви публиката, като изпълни три песни от албума си „Съдба“ (Златни хитове по стихове на Надежда Захариева), появил се на бял свят преди няколко години, съдържащ 15 песни по музика на Мария Нейкова, проф. Александър Йосифов, Тончо Русев, Андрей Дренников и Йордан Караджов.

Видимо развълнувана, Надежда Захариева благодари на Светла Славеева, секретар на НЧ „Д-р Петър Берон“ и останалите организатори от читалището, на участниците и присъстващите и допълни какво е провокирало да издаде „АЗ и ТИ“ с нейни стихове и стихове на Дамян П. Дамянов огледално в едно книжно тяло: „Хората мислят, че всичко в нашия живот е било безоблачно, че любовта ни е била такава, каквато хората обикновено си мечтаят – на безкрайната романтика. Но животът заедно, както личи в стиховете и на двамата ни, има своите върхове и паднини, но в края на краищата истинската любов надживява всички опасности. Това искаха да покаже на хората.“

Мултимедията за събитието бе дело на Апостол Апостолов.

Снимки на стр. 6

НЕЗАГЛЪХНАЛИ ВЪПРОСИ

БЛЕНИКА (псевдоним на Пенка Денева Цанева, 08.02.1899, град Тутракан – 19.12. 1978, София) е родена в семейство на опълченец. Учи до 1913 г. в Тутракан, завършва Девическата гимназия в Търново (1918) и славянска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1925). Още като студентка печата стихове във в. „Равенство“, по-късно сътрудничи на „Вестник на жената“, „ЛИК“, „Литературен час“, „Съвременник“, „Изкуство и критика“, „Литературен фронт“, „Жената днес“, „Септември“. Работи като редактор в сп. „Жената днес“. Автор е на книгите „Брегове“ (1932), „Бяла птица“ (1937), „Сребърни ръце“ (1943), „На пост“ (1952), „Лирика“ (1960), „Пътят към звездите. Лирическа поема“ (1964), „Отражения. Избрани стихотворения“ (1976), „Избрани стихотворения“ (1979), „Край белия Дунав. Спомени.“ (1987), „Избрани преводи“ (1990). Превежда творби от чешки, словашки, сръбски, хърватски, полски, руски и украински поети. Нейно дело са преводи на Пушкин, Лермонтов, Мицкевич, Волкер, Тадиянович, Десанка Максимович и др. Съпруга е на литературния историк и критик Георги Цанев.

По повод на 115-годишнината от рождението на Пенка Цанева – Бленика, Народно читалище „Д-р Петър Берон – 1926 г.“ организира вечер под наслов „Незагълхнали въпроси...“ Словото за живота и творчеството на поетесата е на ст.н.с. д-р Людмила Малинова. Найден Вълчев ще разкаже спомени за нея, а проф. Милена Цанева ще сподели малко известни факти от семейната история. Актрисата Станка Калчева ще изпълни рецитал по стихове на Бленика. Водещ – Елена Алекова. Ще прозвучи барокова музика в изпълнение на Румяна Лиркова (цигулка) и Мая Райкова (пиано).

Заповядайте на 15 април 2014 г. в 18 часа в НЧ „Д-р Петър Берон – 1926 г.“ (бул. „Витоша“ 109).

СТАРИТЕ ПОРТРЕТИ

Застинали навеки в неизменни пози,
те гледат от стената наредени:
жени, деца, мъже, старици побелели...
Нима е истина, че нягва са живели,
тъгували, обичали, лудели;
че слънцето е гряло и над тях,
а времето засипвало със прах
във вчерашния ден оставените стъпки?...
И тез очи, ръце застинали, уста навеки
замълчали
били ли са за някого те скъпи?
Кой милвал русата глава?
Какви слова
сред вечността са прозвучали?...
Летим на времето във лодката въздушна
и някой ден сами на таз стена послушно
ще спрем, във рамка приковани;
и някой също тъй случайно ще застане
пред нашите загадъчно замръзнали очи,
ще моли тайната да прозвучи
и леко – сякаш ехо – ще се люшнат
сред тишината, горестно заспала,
пак старите, отдавна прозвучали
и незагълхнали въпроси...
1927

Семейството
(Пенка е в скута на майка си)

Бленика в софийския си дом

ЧОВЕКЪТ, КОГОТО ОБИЧАМ

Вий нивга не бихте открили
човека, когото обичам –
той ходи невидим за всички,
от тайна вълшебна закрилян.

На името празния глас,
миражният сън на очите
би минали ясно пред вас,
но той би останал на скрито.

Едничка аз тайната зная
и мигом пред моите очи
възпламват незнайни лъчи
и пръсват незрима омая.

Очите му спират над мене,
аз в техните бездни се губя
и срещам безброй отразени
нещата, що търся и любя.

Днес тайната чудна изричам,
която тъй дълго мълчи:
човекът, когото обичам,
се вижда – със моите очи.

1936

Младото семейство
Пенка и Георги Цаневи

Пенка и Георги Цаневи
с дъщеря си Милена

Пенка и Георги Цаневи
с Дора Габеева

НАД ЛЮЛКАТА

Като натегнал плод сега се свеждам –
натегнала от нежност и любов –
над твоето креватче белоснежено,
топи ме като ласка твоята зов.
Усецам малките устенца как ме дирят,
дъхът ти как се сгрява в мойта плът
и сякаш твойта алчност незапирна,
докоснала кръвта на моето сърце,
със хиляди ръце
сега ме гали.
О, моя мъничка искрица, светло зрънце,
в душата ми изгряла като слънце,
прамайчиния пламък в мойта кръв запалила
и дните, и нощите ми посипала
с елмазен прах,
о, моя малка птичко!
Пред теб днес слагам всичко
и чашата си в твоята преливам:
чрез теб ще гледам занаят,
ще дишам с твоя дъх – на тоя свет
ще бъда скръбна и щастлива...
1931

ЗЕМЯ

Не знам дали душата ми е долетяла
като звезда от други свят – отвъд,
но знам, земя, че ти живота си ми дала
и твои са у мене кръв и плът.

Като дете, притиснато до майчината гръд,
усецам те със всяка своя клетка,
усецам твоите сили как кипят,
как вливаш сок във всяко малко цвете.

Кога, натегнала от мощ, очакваш жетва,
кога се кичиш с цвят и плодове,
кога проливат плодоносна жертва
над тебе пролетните буйни дъждове,

усецам в мене твойта кръв гори
и твоята кърмяща плът говори –
за десет синове и дъщери
прегръдките си искам да разтворя.

Да ти отвърна за едното – десет,
тъй както малкият пшеничен клас,
за всяка багра, звук, трошичка, трепет,
с които ме обсипваш всеки час...

Заспиш ли ти в безбрежните простори,
когато бели люлки зимата люлей –
заспиват моите копнежи морно
и някой тиха песен в мене пей.

Ще минат пролети, лета и зими,
снегът косите ми ще навали,
ще отлетят копнежите любими
като ята към пролетни страни.

И някой зимен ден, разгърнала обятия,
отново ще ме приютиш до своята гръд –
не чакай ти молби, нито проклетия –
аз кротко ще причакам своята смърт.

Ще се стопи плътта ми като сняг,
кръвта ми твойта плодна пръст ще всмуче
и някой стрък случаен – сок и сила пак
като дете от мене ще засуче...
1931

ПО БЕЛИЯ ПЪТ

Вървим през тая снежна равнина,
очите в сребърни искри изгарят
и океан от бяла светлина
клепачите ни ласкаво притваря.

Наблизо планината като блен.
с върха си небесата чак достига
и сякаш е чертана тоя ден
със молив върху бяла книга.

Над нея леки облачни була
се стелят като сребърни пътеки,
издигат към лазура стъпала
и в блясъка му стапят се поляка...

Така сега е светло и у мен
и всяка тъмна мисъл е далеко,
и стига ми, че в тоя блеснал ден
вървиш до мен по същата пътека.

Да тръгнем искаш ли по бялата стена?
Замрежени са хълми и долини,
но пътищата спускат се към нас,
протягат бели ленти от коприна.

Върхът се губи в облаци и сняг...
Когато стигнем сетните предели,
ще го прекрачим като праг
и ще пристъпим в небесата бели.

И може би ще мога там тогав
с езика на лазурните безбрежия
да ти разкажа и оная нежност,
в сърцето си която нося аз.
1934

В ГРАДА НА ВАЗОВ И СЛАВЕЙКОВ

Румяна ЛЕЧЕВА

София, юли 1902 г.

За 15-годишната* Христинка София е градът на Вазов и Славейков. Когато файтонът тръгва от гарата, нощта е настъпила, а по улиците е светло, фенерите горят, прозорците на къщите са големи, красиви и светят. Колко различна и изглежда София от родната Стара Загора! Отначало се настаняват в дома на най-голямата ѝ сестра Мария, която живее близо до Орлов мост. Съпругът ѝ Никола Йонков-Владикин е племенник на известния български възрожденец митрополит Евстатий Пелагонийски. Мъжът на Мария е поет, публицист и преводач. Издава литературно-политическите списания „Дума“ през 1890 г., „Съкровище“ през 1898 г. и „Разум“ през 1893 г.

В дома им е оживено. Идват журналисти, поети, художници. Христинка се запознава и с първия си братовчед – деветгодишния Любомир. Тогава тя не подозира, че това е бъдещият известен юрист проф. Любомир Владикин, който получава смъртна присъда от Народния съд през 1945 г.

Въпреки колебанията на Кина дали да запише Христина в гимназията заради недостига на пари, Мария, Ангела и Весела избират Първа девическа гимназия за сестра си, защото там учат дъщерите на по-заможните софийски фамилии. Надяват се тя да попадне в по-добра среда.

Христинка не спира всеки ден да пита за батко си Александър, иска да го види. С него си имат любима тема – музиката. А за гимназията – прекрасно разбира, че трябва да я завърши, макар и не с голямо удоволствие.

Срещата урежда сестра ѝ Весела и един ден я води в квартирата му. Колко ли е била щастлива прегръдката между двамата? Как ли е викала Христина в неин стил?

И Александър не може, а и не иска, да забрави любовта си към музиката, тя е вътре в него, военната служба не може да я заглуши. Още като юнкер във Военното училище Александър прави опит да хармонизира народни песни. И за голяма изненада на господата офицерите написва и марша „Напред, ний ще победим“.

Христина първа от семейството ще научи за победите му на музикалния фронт. Майка им с радост ще наблюдава как разговорите между тях нямат край. Понякога той им гостува, друг път Христина гостува в квартирата му – да се наприказват на воля, да си говорят на френски, или той да свири, а тя да пее.

Когато един ден тя изпълнява песента „Конче вода, мамо“, която е научила от майка им, артистично застанала пред вратата в стаята му, Александър вече е категоричен за дарбата на сестра си. Емоционалното изпълнение на песента го кара да се замисли как може да ѝ помогне да развие таланта, който толкова много го очарова. И колко много хора още може да очарова. Започва да ѝ дава френски книги, които е донесъл от

Тази година се навършиха 125 години от рождението на Христина Морфова. Във връзка с юбилейната годишнина Народно читалище „Д-р Петър Петър Берон – 1926 г.“, Българска академия на науките и изкуствата и издателство „Сиела“ организираха паметна вечер за нея, която се състоя на 9 април в Големия салон на Българска академия на науките. Проявата се проведе под патронажа на столичния кмет Йорданка Фандъкова.

Бе представена книгата на Румяна Лечева „Истинската история на Христина Морфова“. Слово за нея и за живота и приносите на Христина Морфова в нашата култура произнесе проф. Емил Янев. Изпълнението на Татяна Спиридонова (сопран) и Хор „Христина Морфова“ при читалището придадоха чудесна атмосфера на вечерта. Водец бе Юлия Пискулийска.

Беше прожектиран и документален филм за Христина Морфова.

Католическата гимназия в Одрин. Те са за живота и творчеството на великите композитори Хендел, Моцарт, Росини, Верди. Като се опитва да чете книгите, които са интересни, ще учи езика и ще научава интересни моменти от биографията на композиторите, надява се брат ѝ.

Спестил малко пари, Александър купува на сестра си мандолина, за да се учи да пее и акомпанира. За това

свидетелства фотография на повече от 100 години. Направена е през 1905. Това е и първата снимка на Христина Морфова, с която разполагам. От нея ме гледа красиво, прилично облечено за онова време момиче, с прибрани на опашка тъмни коси и с приковаващи вниманието големи, тъмни и интелигентни очи. Лицето ѝ изглежда някак тъжно, миловидно сериозно, затаило гордост, че има мандолина.

Изпълнението на Татяна Спиридонова

Хор „Христина Морфова“

Публиката

София, септември 1902 г.

„Аз съм Христина Морфова от Стара Загора и много обичам да пея.“

С тези думи момичето се представя пред новите си съученички от Първа девическа гимназия. Тя не пропуска да изненада всички и започва да пее, изправена пред черната дъска. И директорът, и момичетата са смутени, но накрая плахо ѝ ръкопляска. Христина тайно се радва на успеха си. Определят ѝ място на чина до Райна Христова.

„Високото, стройно и смугло момиче с малка дяволита усмивка търси приятелки сред съученичките си.

Непокорна, свободолюбива, повече иска да се представи като певица и артистка, отколкото като ученичка... Далеч е от отличния успех, но се справя някак си с уроците“, ще напише след години в спомените си за нея Райна.

И още:

„Може би защото бе по-емоционална от другите или защото така е свикнала в родния си град – да дава воля на вълненията си, на чувствата си, – но в скоро време Христина се наложи като водачка на класа. Нямах лудория, нямах хитро измислена шега, в основата на която да не се чувстваше нейното участие. Рядко беше внимателна в часовете. Въртеше се, драскаше си нещо, понякога съвсем тихо тананикаше.“

Ако Кина се е надявала дъщеря ѝ да си намери приятелки в Първа девическа гимназия сред подбраните ученички, сигурно по-скоро е била разочарована. Дъщерята се показва горда, самонадеяна и вечно мечтае за нещо различно. Понякога си измисля истории и трудно можеш да различиш кое е истина и кое – лъжа.

„Тя беше душата на класа и веднага ставаше център на всяка група, дете попаднеше“, потвърждава в спомените си и нейната преподавателка Елисавета Консулова-Вазова.

„Преливаща от живот, тя заразяваше всички със своята веселост, а песните ѝ не преставаха. Тогава още се чувстваше голямата артистка в нея. Мечтата ѝ беше, разбира се, да учи музика, да стане певица.“

Христина постепенно се сприятелява с учителката си по рисуване Елисавета Консулова-Вазова, която пък не може да скрие, че тя е любимата ѝ ученичка. Тогава учителката е на 24 години, а часовете при нея – очаквани и желани. В Първа девическа гимназия, която и тя самата е завършила, вече знаят за връзката ѝ със завърналия се от Париж юрист Борис Вазов, брат на поета и писателя Иван Вазов. Любовната им история е любима тема за ученичките. Христинка е единствената, която обича да споделя с нея, възприема я като много близка, така ѝ разказва и за мечтата си да следва музика. Разговорът с учителката е истински откровен. Двете ще останат приятелки завинаги.

Свързва ги любовта към изкуството.

* Откъс от книгата „Истинската история на Христина Морфова“. Заглавието му е на редакцията

НА УЧИТЕЛИТЕ С ЛЮБОВ

От стр. 1

В постановката на Анастас Петров „Прикованият Прометей“, вероятно в далечната 1947 г. Нашата примабалерина Лили Берон танцуваше Нимфа, която във финала на своята виртуозна вариация, завършваща с диагонал от точен брой пируети, поемаше от ръцете на малко ангелче една лира. Като става въпрос за „малко ангелче“ по-малка от мен в школата на Анастас Петров нямаше. Тъй че ролята ми беше предопределена. Каква чест за мен – да се появя на сцената в балетен спектакъл! Разбира се, в салона бяха майка ми, баща ми, роднини. А аз стоя в ъгъла на сцената. Ами ако не ме забележат?! И стъпчица по стъпчица се наместих почти в средата – вече нямаше как да не ме видят. Балерината полетя към мен в шеметни пируети и ми тегли една съвсем помъжки. Та аз съсипах диагонала ѝ. И то на прочутата Лили Берон. По-късно, в балетното училище, тя пое нашия клас като педагог по класически балет. Тогава и през ум не ми минаваше да ѝ призная, че аз съм била онова „дяволче“ с бели крилца. Припомни ѝ случая едва когато Лили Берон стана мой репетитор в Операта.

Такава беше първата ми поява на сцената, както и първата проява на „моите безобразия“.

При създаване на Балетното училище кандидатите бяха невероятно много, защото дотогава имаше само частни школи – на Анастас Петров, на Живко Бисеров и няколко други. Първоначалната идея да ходя на балет бе на майка ми, докато решението да се явя на конкурс за училището беше мое. Но за да вляза в редовния четвърти клас, с който се започваше обучението, трябваше да се върна две години назад. Много мои връстнички направиха това и преминаха редовното обучение от осем години заедно с всички общообразователни предмети. Руският педагог Владимир Белий (доста педагози дойдоха от Съюза, за да помогнат за основаване на училището, както и за развитието на нашия балет) бе повикал на разговор майка ми, надявайки се тя да ме убеди да се съглася да вляза в редовния клас. Каквато съм била мъничка и слабичка и видът ми изобщо не отговарял на възрастта, нищо нямало да ми коства. Но аз се заинатих, не исках отново да уча онова, което вече го бях махнала от главата си. И когато майка съобщила решението ми на Белий, той направо бил втрещен:

– Какво? На тази възраст може да ви откаже?

– Ами да – отговорила майка ми. – Категорична е, няма да се върне два класа назад.

– Щом тя може да се налага на родителите си, ще се справи! Сигурен съм.

Ето колко добър психолог беше Белий. Взе ме в експерименталния клас – неговото сформирание бе наложително, защото балетът имаше нужда от млади попълнения. В него ние с Цвета Джумалиева и Маргарита Траянова бяхме най-малките. Тогава още няха амбицията непременно да стана балерина. Като всяко дете и аз исках да танцувам, защото танцът беше много близко до същността ми. И го приемах като игра, както скачането и тичането. Децата трябва да танцуват – така започват да осъзнават тялото си и се научават да го владеят. Да мислят за ръцете си, дори за пръстчетата си... Къде е главата в този момент, а кракът? Да чуят музиката и да се съсредоточат. Без съсредоточаване не може да се направи и най-елементарното балетно движение.

Това бяха първите ни уроци. Постепенно Белий успя да ни внуши, че балетът е изкуство. Естествено изпитанията и сложностите бяха много, но трябваше да разберем, че не лесните неща са интересни, а трудните. Има хора, които изкачват върхове, за да докажат, че могат, че са силни. Такива хора има и в балета – това за тях е даденост на характера. Те успяват да превърнат мъчнотиите в удоволствие, защото осъзнават, че колкото по-трудна е задачата, колкото повече не я могат, толкова повече искат да я постигнат. И по този начин вървят напред ъ нагоре.

Лично аз няхах особени проблеми с усилията. Така беше и в училището, и по-нататък. Налагало ми се е да играя с пукнат крак, с рани на глезена, превзъмвала съм непосилни за мен задачи, дадени ми нарочно, за да се проваля. Тъй че за мен тази всекидневна борба с тялото не е била мъчение. Мъчение е борбата с околните. И вярвам, че няма артист, който да не го е изпитвал.

Белий ни преподаваше класически балет. Това означава всеки ден тренинг – класически езерсис, който продължава до пенсия, а понякога и след това. Белий ни учеше не само да направим движението, а и защо се прави и как точно трябва да се направи. Възможно е още да не можеш да го изпълниш, но непременно трябва да знаеш как точно се изпълнява. От него съм запомнила неща, които са били основа за изграждането на личността ми. Той казваше:

– Танцорът трябва да е красив във всеки момент, дори когато спи. Просто не може дотук да си красив, а след това грозен. Освен това много е важно какво става в душата ти. Ако имаш лоши мисли, ако си зъл човек, в никакъв случай не можеш да постигнеш красота на сцената. Дори и мислите ти трябва да бъдат красиви.

(...)

След него ни пое Лили Берон, току-що върнала се от специализация в Ленинград. Дойде с толкова много изисквания и беше толкова строга, че работата с нея бе за мен тежък период, особено след катастрофалната ни „първа среща“. Дали от оправдания ужас пред нея, но аз явно не ѝ се понравих особено. Тя не беше никак нежна към нас и не пестеше квалификации от сорта на „гарги рошави“ или „криви патки“. А имаше удивително красиви ръце и изискваше от нас да работим върху ръцете си, притежаваше много сложна координация и нея изискваше, а ние още не бяхме готови. Колко вечери горко ридях в леглото. Та аз самата виждах, че съм крива и се стараех, но не можех като нея.

Наскоро майка на моя ученичка ми каза:

– Дъщеря ми се връща вкъщи и плаче, защото сте ѝ направили забележка.

– Няма страшно и аз съм плакала от моята педагожка – отвърнах. – А след това ѝ бях благодарна за всичко, на което ме е научила.

А Лили Берон бе наистина ослепителна! Руса, със студена красота и аристократични жестове и излъчване. Винаги ходеше с бели шемизети и панталон – в онези години?! А беше толкова женствена на сцената. Обожавах я, исках да заслужа обичта ѝ. В детското ми мозъче се зароди мечта как един ден ще танцувам като нея... и ще бъда даже руса... Като начало се задоволих от първата си заплата в театъра да си уشيا панталон от габардин. Тя не пропусна да ми се присмее: „Още много имаш да учиш, за да ме имитираш.“ Такава беше. Запазена марка „Лили Берон“! Недостъпна.

Но основата, която Тя ни даде в училището, е безценен дар, който се вижда във времето. От нашия клас излязоха балерини като Калина Богоева, Цвета Джумалиева, Маргарита Траянова, Светлана Христова, Емилия Кондова и още много танцуващи момичета, които защитиха името ѝ на педагог. А тя беше безкомпромисна в изискванията си. Започнала като ученичка на Анастас Петров, учила в Париж при великата Л. Н. Егорова и специализирала в Ленинград. Така че ни предаде голямата балетна школа в най-прецизен вид. Тя още танцуваше, гледахме всичките ѝ спектакли и вероятно всяка от нас е бленувала как ще стане като нея. Когато ме приеха в Операта, за известно време бяхме колежки и отношенията ни бяха чудесни. След като се пенсионира, с някои мои колеги настояхме да я назначат за наш репетитор – изключително вискателна, тя нямаше да отмени нито една грешка, нито едно неточно движение. Като артистка вече бях осъзнала, че помощта

ѝ ще ми е изключително нужна при моя стремеж към съвършеното изграждане на образа, към съвършеното движение, към съвършения танц. Но Лили Берон беше такъв перфекционист, че никога никое постижение не я задоволяваше. След успешен спектакъл идваше и казваше: „Всичко го можеш много по-добре. Следващият път искам да видя това и това...“ И така безкрай. Бях загубила надежда някога да ме хареса и похвали, докато една внезапно изпусната реплика я издаде: „Ако имах дъщеря, сигурно щеше да прилича на теб!“ Тогава проумях същността ѝ. Страхувах се, като майка, да не ни разглези и затова все ни хокаше, все изискваше и беше недоволна. Странно същество!

Когато се оттегли от театъра, не поиска повече да стъпи там и се срасна със своята самота. Грижеше се за няколко котки. И за моя спектакъл на „Едит Пиаф“ в Народния театър през 1994 г. направих всичко възможно тя да дойде и да ме гледа. Едва успях да я кандардисам, не искаше хората да я виждат стара. Дълго мърмореше... какъв е този модерен балет... защо този хореограф е измислил сега тази Едит Пиаф и т. н. Таньо я чакаше пред театъра, заведе я до мястото ѝ. Честно казано, доста се страхувах от мнението ѝ. Но след спектакъла тя дойде в гримьорната разплакана. Може би песните на Пиаф докоснаха дълбоко душата ѝ. Развълнувана ми каза:

– Ти ме направи щастлива! Каква хубава роля, създадена само ти да я танцувам! Чудесна си! Повече нищо друго не ми трябва и вече никога няма да гледам балет.

Беше усетила всичко и за пръв и последен път беше напълно доволна от мен. Тази нейна похвала изтри всичката горчилка, натрупана през годините.

И наистина това ѝ бе последният балетен спектакъл и последната ни среща. Скоро след това внезапно почина. Без роднини, без наследници... Заедно с Калина Богоева и с помощта на много колеги събрахме средства и направихме надгробната ѝ плоча. Заради нея самата и заради паметта на поколенията. В сърцата на тези, които са я гледали, и на нейните ученички тя остави завинаги спомена за една неповторима балерина. Но и другите трябва да знаят къде почива „българската Уланова“ – една легенда от първите стъпки на нашия балет и една необикновена и много самотна личност.

Почти я чувам да казва: „Ти по-добре го изтанцувай всичко това, вместо да го пишеш!“ Това е Лили Берон.

От книгата на Гергана Михайлова „Балерината Красимира Колдамова“, УИ „Св. Кл. Охридски“, София, 2006 г.

Славейте на Неолина Пелова изпълняват „Аз съм българче“

ЗАПОЧВА СЕ С БУКВАРА...

От стр. 1

На 26 март 2014 г. Народно читалище „Д-р Петър Берон – 1926 г.“ организира тържество по повод на юбилея на своя патрон и годишнината от издаването на Рибния буквар. То започна с песента „Аз съм българче...“ по стихове на Вазов и музика

на Емануил Емануилов във вълнуващо изпълнение на Дарина Уанли и Стефан Капсзъв от Детска хорова студия „Български славей“ при читалището с ръководител Неолина Пелова, клавирият съпровод бе на Надежда Цанкова. За живота, делото и приносите на д-р Петър

Берон говори литературният критик историк Петко Тотев. Той очерта съвременните проекти и научните търсения на именития възрожденец. Д-р Елена Алекова чете откъси от Рибния буквар. В празничната вечер се включиха със свои изпълнения на пиано

Виктория Трифонова и Христо Симов от класа на Неолина Пелова, на китара – Васил Иваники и Константин Диков от класа на Тинко Тодоров, и отново на пиано – Марина Мравова от класа на Май Райкова и Норис Гетов от класа на Евелина Костова.

Елена ХРИСТОВА

Петко Тотев

Виктория Трифонова и Христо Симов

Норис Гетов

Мариана Еклесия

Марина Маврова

Васил Иваники

Публиката

Константин Диков

„АЗ и ТИ“ – 12 март 2014 г.

Надежда Захариева

Росен Парлапанов

Румяна Коцева

Елена Алекова открива вечерта

Веселин Калановски

Станка Коцева

Синът Явор (вдясно) и приятели на Надежда и Дамян

Стефка Берова

Време за автографи

Публиката

Културен афиш април

- 9 април 2014**
Участие на Детска хорова студия „Български славей“ в Международен детски музикален фестивал
Начало 14.00 часа Дворец на децата
- 9 април 2014**
Представяне на книгата „Истинската история на Христина Морфова“ от Румяна Лечева
125 години от рождението на Христина Морфова
Слово проф. Емил Янев
С участието на Хор „Христина Морфова“, Татяна Спиридонова (сопран)
Под патронажа на кмета на София Йорданка Фандъкова в партньорство с Българската академия на науката и изкуствата и издателство „Сиела“
Начало 19.00 часа Големият салон на БАН
- 12 април 2014**
Участие на Детска хорова студия „Български славей“ и Детски танцов състав в тържествата, посветени на Лазаровден и Цветница, организирани от Софийски ботанически градини в партньорство със Софийски ботанически градини
13.00–16.00 часа Ботаническа градина ул. „Московска“ 49
- 15 април 2014**
„НЕЗАГЛЪХНАЛИ ВЪПРОСИ“
Да си спомним за Пенка Цанева – БЛЕНИКА
125 години от рождението на поетесата
Слово ст.н.с. д-р Людмила Малинова
С участието на проф. Милена Цанева, Найден Вълчев, д-р Елена Алекова и актрисата Станка Калчева, Румяна Лиркова (цигулка) и Мая Райкова (пиано)
Начало 18.00 часа Малък салон
- 16 април 2014**
Маратон на четенето
съвместно със Столична община – район „Триадица“
С участието на Панчо Панчев – Дядо Пънч, Димитър Кралев (10,30–12,30 ч), Елена Алекова (13,00–14,00 ч), Калин Терзийски (14,00–15,00 ч), Донка Петрунова (15,00–16,00 ч)
10.30–16.00 часа Просветна зала
- 16 април 2014**
Великденски концерт
за Дом за жени с увредено зрение – кв. „Иван Вазов“
С участието на състави от читалището и Радо шоу
Начало 11.00 часа
- 25 април 2014**
Ден на приказката
Драматизация на приказките „Косе Босе“, „Дядовата ръкавичка“ от Елин Пелин и „Буболечка-пречка“ от Атанас Цанев
По идея на Евелина Костова
С участието на деца от полудневна детска градина
Начало 9.00 часа Малък салон
- 27 април 2014**
Годишна продукция на учениците по пиано от класа на Евелина Костова
Начало 10.30 часа Малък салон
- 27 април 2014**
Концерт на Григорий Димовски (виолончело) и Мая Райкова (орган)
С участието на Александра Плессия (сопран) – Гърция
Концертът е посветен на канонизацията на папа Йоан Павел II и папа Йоан XXIII
Начало 19,30 часа Катедрален храм „Св. Йосиф“ Вход свободен

Секретар НЧ „Д-р ПЕТЪР БЕРОН – 1926 г.“
Светла СЛАВЕЕВА
Главен редактор: д-р Елена АЛЕКОВА
Художник: Костадин ЛЯНГОВ
Фотограф: Виктор ВИКТОРОВ
Адрес: София 1408, бул. „Витоша“ 109;
тел.: 952 25 78
Вестникът се разпространява безплатно